

Magyar Nemzetismeret - Kisebbségek és az Európai integráció

írta Bakos István

a Bethlen Alapítvány kuratóriumának elnöke

a HUNSOR Budapesti munkatársa

Vázlatos művelődéstörténeti háttér, adalék a nemzetstratégiához

(Újvidéken, 2007. július 2-án a VMPE Apáczai Nyári Akadémiáján elhangzott előadás írott változata)

KI A MAGYAR? MI A MAGYAR ÉS MI AZ EURÓPAI?

"Jó magyarnak lenni igen nehéz, de nem lehetetlen!" (Széchenyi István)

Amikor a Kárpát-medencében és a nagyvilágban élő magyarokról, mint nemzetről szólunk, először is tisztáznunk kell: **kiket nevezhetünk magyarnak?** Meddig terjed az ország, az állam és meddig a nemzet határa? **Mikortól nevezhető egy nép nemzetnek?** Mi az a sajátosság, ami a magyart külön nemzetté teszi a többi nép között? **Mi az, ami az egyes embert magyarrá teszi más emberek között?** Mi az, ami Európát, az európaiakat, más kontinensekétől eltérő vonásokkal ruházza föl és jellemzi?

Az emberiség egységes egész. Az egyenlőség elvét a földkerekségen immár a harmadik évezredben elvileg minden emberre nézve tiszteletben tartják, egyetemes törvények rögzítik. Nem volt ez mindig így, s a múlt számos téren még kísért. Az alkati vonások, és a bőrszín - tehát külső jegyek - alapján, évszázadokon át alacsonyrendű (rab)szolgának, vagy uralkodó, felsőbbrendű „fajnak” tartottak egyes népeket. Ez volt a gyarmatbirodalmak létrejöttének és fennmaradásának egyik ideológiai alapja egészen a XX. század közepéig. Nemcsak a külső jegyek és a bőrszín, hanem – főként a feudalizmusban –, a származás és a vagyon alapján is megkülönböztették az embereket: kiváltságok illették az uralkodó osztályok és rendek tagjait.

Térségünkben a trianoni békediktátummal létrehozott új államok, köztük Jugoszlávia, a nemzeti hovatartozás alapján diszkriminálták azokat a közösségeket, egyéneket, akik nem tartoztak az államnemzet tagjai közé.

Az emberi faj egyenrangúsága és egysége, azonban változatos sokszínűségben gazdag. Annyit mi is megállapíthatunk, hogy valaki pl. Kelet-Ázsiából, Indiából, Afrikából vagy Európából származik. Aki jártas az antropológiában, a külső jegyek alapján többnyire még azt is meg tudja mondani, hogy valakinek Észak-vagy Dél-Európából, Észak-Afrikából, vagy Iránból, illetve Japánból, Kínából, vagy Indonéziából származnak az ősei.

A magyaroknak nincsenek olyan pontosan meghatározható alkati vonásai, amelyek alapján megkülönböztethetők lennének a többi európai néptől. Az antropológusok azonban találtak olyan

adatokat, amelyek arra utalnak, hogy elődeink zöme nem indoeurópai, hanem finnugor – turanid – türk eredetű, ill. a kelet-ázsiai, kaukázusi és iráni népekkel is rokonságba kerültek.

A Kárpát-medencében több mint ezerszáz – egyes tudósok szerint bizonyos népelemeink (hun, türk és avar), pedig másfélezer éve – történt honfoglalása, megtelepedése óta *sokféle néppel keveredett* az addig sem egyívású magyarság. Mindenekelőtt keveredett a gyér számban még itt élő különböző kelta, római, germán, szarmata, szláv és más néptörzsekkel, majd a történelem viharában hozzánk sodródott nomád (besenyő, kun, jász stb.) népekkel. De az ide települő, menekülő vagy beszivárgó svábokkal, csehekkel, zsidókkal, szerbekkel, románokkal, cigányokkal és más népekkel is történt kisebb-nagyobb egybeolvadás, összeházasodás.

A jellemző azonban az volt, hogy **a magyarok** nem uralni akarták, hanem egyenrangú félként kezelték, integrálták a korábban itt élt és az új jövevény népeket, **„befogadó”-ként illeszkedtek környezetükbe**. Nem úgy mint pl. a bolgárok, akik uralták, majd nyelvcserevel átvették szláv alattvalóik nyelvét. A hunok, avarok, longobárdok, teutonok és a többi keleti átvonuló nép szintén beolvadt Európa néptengerébe, míg a magyarok megőrizték nyelvüket, kultúrájuk és hagyományaik alapjait. A Magyar Királyságban nagyrészt öntörvényű közösségeikben élhettek és fejlődhettek a már itt élt (illír, szláv, germán) néptörzsek ill. a bejövő rokon és idegen népek pl. a kunok, a jászok, a besenyők, a szászok, és a zsidók.

A telepések és bevándorlók egy része uralkodóinktól területeket kapott vagy tartósan bérelt, más részük az elpusztított, ritka népsűrűségű területekre beszivárgott, azt belakta. Zömükben nyelvüket, vallásukat, nemzetiségüket, hagyományaikat megtartva élhettek tovább a Magyar Királyság lakóiként. Társországként csatlakoztak hozzánk Délen a horvátok, önrendelkezési jogot (autonómiát) kaptak a Keletről jött kunok, jászok és a Nyugatról betelepült szászok.

A többi népelem többnyire szórványokban élve, kultúráját, vallását, szokásait, nyelvét őrizve, de a többségi társadalomba betagozódva vált *hungárussá*, vagyis az ország lakójává. (Ehhez hozzá kell tennünk, azt az ismert tény, hogy **a rendi államban a nemesek és a köznép közt nagyobb volt a különbség, mint a magyarok és más nemzetiségek között.**)

Ha utánajárunk, fölfedezhetjük, hogy hozzánk hasonlóan genetikai keverék minden európai nép. Az angolok ősei között például megtalálhatjuk a briteket, keltákat, normannokat, angolszászokat, vikingeket. A spanyolok ősei közül említhetjük az ibérek, a latinokat, a gótokat és mórokat. *A németek* is elkülönülnek poroszokra, bajorokra, osztrákokra, szászokra..

Sorra vehetnénk így a többi európai népet – s közöttük szinte sehhol sem találunk *genetikailag* (vagyis a származás szempontjából) egységes, „tisztá fajtát”. Hódításaik, gyarmatosításaik nyomán az angoloknak, spanyoloknak, portugáloknak a tengeren túl is kialakultak nyelvi rokonaik, az amerikaiak, ausztrálok, kanadaiak, illetve a latin-amerikai országok (Mexikó, Kuba, Argentína, Chile, Peru, stb. valamint Brazília) népei, akik a XIX-XX. században az önálló államiság és a nemzeti fejlődés útjára léptek.

A világon szerteszét sok helyen élnek magyarok is, de a magyarság – mint nyelvi, történelmi-kulturális sorsközösségben létrejött nemzet – egységes, bár részei a világon sokfelé élnek.

„A magyarság nem a test, nem a vér, hanem a lélek kérdése” - vallotta kiváló néprajztudósunk, *Győrffy István*. Ha közelebbről megvizsgáljuk e közös lélek természetét és összetevőit, akkor fölfedezzük, hogy ezernyi összetevője van. A közös nyelv, a közös sors, a történelem, a közösen formált hagyományok, szokások, hitélet, kultúra, a jellemző értékrendbeli és erkölcsi vonások. Ezeket nevezném a nemzeti identitás meghatározó elemeinek. A nemzet szellemi alkotás, történelmi sorsközösség vállalása és egyben feladat is, mert a **„Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának”** -- írja **Kodály Zoltán**. Különböző tájegységekben formálódott a nemzeten belül az a sokszínűség, amely a magyar kultúrát, az életvitelt, a hagyományokat, a népszokásokat, népzeneét, a népviseletet, a mentalitást (viselkedést) oly változatossá, gazdaggá teszi. A tájanként kialakult néprajzi csoportok olyan identitás- tudattal, sajátosságokkal rendelkeznek, amelyet *sorsközösség formált. A székelyek, a jászok, a kunok vagy a csángók* a közös eredet hite, a viselet, az összetartó hagyományok, a vallási és életviteli különbözőség révén kitűnnek környezetükből. A palócokat, a vasiakat, a somogyiakat, a hajdúságiakat, a szegedieket nyelvjárásuk különbözteti meg egymástól. *A kalotaszegiek, a Zobor-mentiek és a matyók* díszes, gazdag, viseletükkel; *a sárköziek, ormánságiak, a beregiek* különleges hímzéseikkel; *a szatmáriak, mezőszegiek és rábaköziek* táncikkal; *a torockóiak, a sárrétiak, mátyusföldiek és a gyimesiek* dalaikkal hívják fel magukra a figyelmet. Ugyanez a változatosság jellemzi a velünk együtt élő nemzetiségi csoportok kultúráját, örökségét is, amelyekkel kölcsönös egymásra hatásban élünk.

Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László, Kallós Zoltán, Martin György és még sok kiváló zenetudósunk, népdalgyűjtőnk munkássága, valamint az új nemzedékek tevékeny érdeklődése nyomán a Kárpát-medence népzene-, népdal- és néptánc-kincsének összegyűjtése, továbbéltetése az elmúlt fél évszázadban egyre szélesedő körben hódít. Immár átmentődött nemcsak a nemzeti, hanem az európai kultúrába is, egyre inkább az egyetemes műveltség része lesz. A mi zenei örökségünkben hasonló jelenség tükröződik, mint amiről a Nobel-díjas *T.S. Eliot: Az európai kultúra egysége* c. írásában az angol költői nyelv kapcsán szól.

Alkotóelemeinek változatos gazdagodását a történelmi sors formálta: *„Az első természetesen a germán fundamentum...Ez után következik a jelentékeny skandináv alkotóelem, amely elsősorban a dán hódításnak köszönhető. Aztán a normann francia, amely a normann hódítás következménye, majd a francia hatás..a tizenhatodik század a latinból alkotott új szavak jelentős gyarapodásának tanúja volt...S van az angol nyelvnek még egy összetevője, amelyet nem könnyű kimutatni, de ..nagyon jelentős: a kelta összetevő... Mindegyik nyelv hozta a maga zenéjét, a költészet számára létfontosságú ritmusát, és az angol nyelv azért kínál annyi lehetőséget a költészetnek, mert rendkívül gazdag metrikus elemekben. Van korai angolszász versmérték, normann francia ritmus és walesi ritmus és mindehhez vegyük hozzá a latin és görög költészetten nevelkedett generációk hatását. És az angol nyelv megújulásának még ma is több forrása van: a szókincstől eltekintve, minden vers, amit angolok, walesiek, írek és skótok angolul írnak, tanúsítja a maga sajátos és összetéveszthetetlen muzsikáját.”* Rövid összehasonlító elemzést követően Eliot bizonyítja, hogy *„egyetlen nemzet, egyetlen nyelv sem érte volna el azt, amit elért, ha ugyanazt a művészeti ágat a szomszédos országokban különböző nyelveken nem művelték volna. Egyetlen európai irodalmat*

sem érthetünk meg anélkül, hogy ne tudnánk sokat a többről.” –írja. Elismerve a kultúra és a politika egymásra hatását, sérelmezi, hogy az utóbbi túlságosan rátelepszik a közéletre. „*A kultúra és a politika összetévesztése két különböző irányba vezethet. Előidézheti, hogy egy nemzet minden kultúrával szemben türelmetlen, csak a magáéval nem, ezért kényszerűt érez, hogy eltiporjon vagy átformáljon minden környező kultúrát.*(a hitleri Németországot hozta fel példaként).*másfelől olyan világállam ábrándját kelti, amely végül egyetlen, uniformizált kultúra marad...Európa kultúrájának egészségéhez két feltétel szükséges: egyrészt valamennyi ország kultúrája legyen egyedülálló, másrészt a különféle kultúrák ismerjék fel egymáshoz való viszonyukat avégett, hogy képesek legyenek egymás hatását befogadni.....*

...szükséges tisztáznunk, hogy mit értünk „kultúrán”, hogy tisztán lássuk a különbséget Európa anyagi organizációja és szellemi organizációja között. Ha az utóbbi elhal, akkor mindaz, amit megszervezünk, nem Európa többé, hanem más-más nyelveken beszélő pusztá embertömeg... Mondottam már, hogy nem létezhet „európai” kultúra, ha különböző országok egymástól elkülönülnek: most hozzáteszem, nincs európai kultúra, ha ezek az országok egyformaságba süllyednek. Szükségünk van a sokféleségre az egységben: mégpedig nem a szervezeti, hanem a természetes egységben.” A kölcsönhatásban épülő nemzeti kultúrákat közös európai kultúrává alakító domináns hatóerő a keresztény vallás E közös örökségre épülő nagy családnak, – Szent István király révén – több, mint ezer éve a magyarok is tagjai.

A MAGYAR NEMZETNEVELÉS ÉS AZ ISKOLAÜGY

"A legnagyobb csapás, ami egy népet érhet, ha egyoldalú irányítással az ítélőképességet tönkreteszik. Az ilyen nép elzüllik és minél vásáribb kalandor nyúl érte, annál könnyebben odadobja magát." (Weöres Sándor)

A nemzetnevelés elsődleges színtere a család, legfontosabb tényezője és intézménye az iskola. A magyarság kereszténnyé válásával, a szerveződő egyházhoz kapcsolódva, ezer éven át épült ki – európai mintára–, a hazai iskolahálózat, amely a káptalanok, a tanító-szerzetesrendek és a falusi plébániák iskoláin alapult, és ahol kezdetben főként klerikusképzés folyt. A 14–15. században kibontakozó városiasodás az iskolák társadalmi funkcióját is megváltoztatta; egyre több világi elemet és praktikus tudományt építettek be a növekvő számú, már világi pályákra is törekvő ifjúság oktatásába. A tanítás akkoriban egész Európában nálunk is latinul történt és a népesség szűk körére terjedt ki.. Az 1530-as évektől szerte földrészünkön, így az akkori Magyarországon is gyorsan terjedtek a reformáció eszméi, amelyek létrehozták az anyanyelvi műveltségre és a nép egyre szélesebb rétegeinek kulturális fölemelkedésére törekvő közép- és felsőfokú protestáns kollégiumokat (Debrecen, Sárospatak, Pápa, Nagyenyed, Pozsony, Sopron, Lőcse, Eperjes, Nagyszében, Kolozsvár stb.) és falusi-mezővárosi partikuláikat. A törökökkel vívott háborúk és a másfél százados hódoltság (15–17. század) pusztításai, majd a függetlenségi harcok sokáig visszavetették a hazai iskolaügyet. A 15–18. században, a magyar ifjak sokasága vándorolt tanulni Európa egyetemére. A közeli Bécs, Krakkó, Prága, Bologna és Róma mellett, ahol főleg a katolikusok tanultak tovább, a protestáns diákok szívesebben mentek Wittenberg, Heidelberg, Bazel, Fraeneker, Göttingen, Königsberg, Utrecht, Leiden, illetve Anglia egyetemére.

A katolikus és protestáns iskolarendszer kiépítése, több évszázados nemes versengése hozzájárult a közműveltség gyarapodásához, az anyanyelvű oktatás és nevelés pedig a legfőbb értékátadó, nemzetegyesítő és megtartó erővé vált.

Az újkori magyar nemzet a reformkor évtizedeiben – 1825 és 1848 között -, illetve az ezeket betetőző 1848/49-es forradalom és szabadságharc révén született meg. Ekkor vált tudatossá nemcsak az országot irányító - és földjeinek nagy részét birtokló - arisztokráciában és nemességben, hanem a felszabadított jobbágyok és a közrendű iparosok, tisztviselők, polgárok zömében is, hogy a magyarság léte, szabadsága és haladása olyan közügy, amelyért minden honpolgár felelős. A polgári-demokratikus átalakulást szolgálta az első magyar kormány kultuszminisztere, Eötvös József és méltó utódainak művelődéspolitikája, amelynek folyamatát átmenetileg a magyar szabadságharc leverése, majd hazánk I. világháborút követő szétszabdalása megtört.

A feudális magyar állam és a magyar nemzet korábbi egységét a török és osztrák hódítók és uralkodók hosszú időre megbontották, de a magyar állam és a nemzet sorsa, létezési tere a törökök kiűzésétől egészen a 20. század elejéig azonos volt. *1910-ig tízmillióra nőtt a magyar népesség száma* a 18 millió lakost számláló ország területén, s a nemzettestből csupán egy 50-60 ezer fős *csángó-magyar* népesség élt több száz éve a Keleti-Kárpátokon túl. A 19. század végétől azonban évről-évre növekedett a tömegesen kivándorlók száma is. A század elején még a szegénység elől, a jobb élet és a gyorsabb boldogulás reményében vándoroltak a tengeren túlra: „*s kitántorgott Amerikába másfél millió emberünk*”- (József Attila: *Hazám*)

A legnagyobb számban és arányban azonban a 20. században, a trianoni trauma következtében vándoroltak, menekültek, vagy üldöztettek el szülőföldjükről honfitársaink.

TRIANON KÉNYSZERZUBBONYÁBAN

*Nem kell beszélni róla sohasem,
De mindig, mindig gondoljunk reá... (Juhász Gyula: Trianon)*

Az I. világháborút lezáró trianoni békediktátum megalkotói, a győztes Antant-hatalmak képviselői az ország területének 67,3%-át, népességének 58,4%-át, iskoláinak és iparvállalataink felét, vasúthálózatának, kikötőinek, hajóállományának, erdeinek és ásványkincseinek nagy részét a környező – nagyrészt újonnan kreált – államalakulatokhoz csatolták, határokkal szabdalva szét a Kárpát-medence geológiai és vízrajzi egységét is. Az elcsatolt területeken élt a korabeli magyar etnikum egyharmada, három és fél millió honfitársunk, akik közül kétfélmilliónyian Románia, félmilliónyian a későbbi Jugoszlávia, több, mint egy milliónyian – a Kárpátalját is magába foglaló – Csehszlovákia állampolgárai lettek. Ebben az időben az új államnacionalizmusok fellángolása elől menekülve többszáz ezren hagyták el szülőföldjüket, a maradék Magyarországra, vagy Nyugatra menekülve. A határon túl maradt magyar közösségek és személyek pedig megaláztatások és sérelmek sorát élték át. 1938-44 között az elcsatolt területek magyar lakta részeinek zöme – összesen 79 ezer km², ötmillió lakossal, melynek 72%-a volt magyar -- a nagyhatalmak bábáskodásával és a felek megegyezésével a II. világháború viharában néhány évre békésen visszakerült Magyarországhoz. A világháborút követően azonban az egész térséget a Szovjetunió megszállási övezetévé tették, a trianoni határokat pedig 1947. február 10-én, a párizsi békediktátummal visszaállították. A szomszédos új államok először nacionalizálták, majd kollektivizálták a földeket, gyárakat, közintézményeket és az iskolák zömét, maradék vagyonuktól is megfosztották állampolgáraikat. A német megszállás, a zsidóüldözés, a veszített háború, a kitelepítések, a megtorló vérengzések, majd a szovjet-típusú önkényuralom során olyan történelmi traumák érték a hazai és a határon túli közösségeket, ami a magyarok kollektív tudatában és lelkületében rendkívül mély nyomokat hagyott. A magyarság nemzetfejlődése elakadt, vezetőinek meghatározó része – határon belül és túl–, akarva-akaratlan idegen érdekeket szolgál, idegen

gondolatokat és szándékokat próbál sajátunkként elfogadtatni. Az „*Eltorzult magyar alkat-zsákutcás magyar történelem*” mintha folytatódna.. A magyar nemzeti azonosulás elmozdulását igen rossz irányba befolyásolja az, hogy a magyar etnikum száma és aránya a Kárpát- medencében az elmúlt negyed században jelentős mértékben, (mintegy kétmillió fövel, közel 10%-kal) csökkent, országunk lakossága is évről-évre fogyatkozik. Élen járunk Európában az öngyilkosságok, az alkoholizmus, az abortuszok, a szív-és érrendszeri betegségek és az önpusztító magatartásból származó halálozások terén. A trianoni traumát, a háborús pusztítást és a zarnoki rendszerek torzító hatását nyolc évtized alatt sem tudtuk, s nem tudjuk földolgozni, mivel azt újabb és újabb önkényuralmi, nacionalista akciók és megpróbáltatások követték és követik. Trianon óta folyamatos gond volt a nemzetnevelés, a mai határokon kívül, szülőföldjén élő, mintegy hárommilliónyi magyarság anyanyelvi oktatása, és pusztuló intézményrendszere. Az elmúlt nyolc évtized alatt több ezer magyar elemi iskola, több száz középiskola és számos főiskola, magyar egyetem szűnt meg ezekben az országokban. A nemzeti kultúra és a múlt örökségének áthagyományozását az utódokra állami, egyházi és más közösségi intézmények, szervezetek sokasága segíti minden államban, így Magyarországon is. Nehezebb a helyzete azoknak a nemzeteknek, amelyek önálló államisággal nem rendelkeznek, s azoknak a nemzetrészeknek, amelyek más államok keretében igyekeznek megőrizni nyelvüket, kultúrájukat, múltjuk örökségét. Különösen nehéz, ha kevesen és egymástól távol élnek, s kis számú nemzetiségi intézmény és szervezet szolgálja megmaradásukat. A *Magyarok Világszövetsége* a külhoni magyar szervezetek és vezetőik segítségével *1996-ban* – hiteles adatok és mérvadó becslések alapján – *a világ magyarságának számát 15,7 millió föben állapította meg, amelyből 13,2 millióan a Kárpát-medencében, 2,5 millióan (ebből 1,9 millió USA, Kanada) pedig a nyugati diaszpórában élnek.* A magyar nemzet egyharmadát alkotó nemzetrészek – a határon túli és a külhoni magyarok – nehéz körülmények között, többségükben szórványban, kiszolgáltatott helyzetben élnek. A mai Magyarország határain túl élők közül oktatás terén a legrosszabb a helyzete a *nyugati magyar diaszpórának*, ahol *a gyerekeknek alig egytizede* vehet részt szervezett magyar oktatásban (iskolai részképzés, heti 4-6 anyanyelvi óra, hétvégi - egyházi, vagy cserkész – iskola, nyári anyanyelvi tábor...). Az iskolák illetve az önkormányzatok csak egy-két országban (Finnország, Kanada, Svédország, Ausztrália,..) nyújtanak ösztönzést, vagy támogatást a bevándoroltak anyanyelvi oktatásához. A nyugati szórvány magyar származású fiataljainak túlnyomó többsége így magyarul nem tanul, nem tud, asszimilálódik, legfőljebb származástudatát őrzi - családi hatástól függően halványabban, vagy erősebben. A nyugati magyar diaszpóra becslült adatait ezért óvatosan kezeljük, mivel a népszámlálási kérdőíveken magukat magyar származásúnak (is) vallók közel kétharmada nyelvünket nem beszéli, kultúránkat alig ismeri. A rendszerváltás utáni szabadabb légkörben, a hazalátogatások nyomán a fiatalok körében érzékelhetően nőtt az óhazával való ismerkedés és a magyarul tanulás igénye, amit azonban csak egy sikeres állam tartósíthat.

A Kárpát-medence szórványosodó, őshonos magyar közösségeiben több mint egymillió honfitársunk él. Itt szintén igen rossz a magyar oktatás helyzete. Becslések szerint e vidékeken a magyar diákok egyharmada tanulhat iskolájában magyarul, vagy magyarul is. Ide tartozik a a mezőségi, a dél-erdélyi, a bánági stb. magyarság és a Kárpátok keleti lábánál élő 60 ezer főnyi csángóság, akik a nyelvi diszkriminációt minden téren, még a templomban is elszenvedik. A határon túli tömbökben és a Magyarországon élők helyzetét, életérzését is jelentősen befolyásolja miként alakul a veszélyeztetett nemzetrészek sorsa. Egy létében fenyegetett, szűkülő perspektívájú közösség szolidaritása, toleranciája csökken, identitása is torzul. Talán nem véletlen, hogy aránylag a legtöbb „jugoszláv” nemzetiségűt a vajdasági magyarok körében írtak össze, s az sem, hogy az EU csatlakozás napján a magyar nemzeti jelképektől a magyar határőrség sietett mielőbb megszabadulni. A délvidéki Hódi Sándor szerint „e zavarodott nemzettudatnak van egy olyan tartalmú üzenete, ami más népekre nem jellemző. Azt sugallja, hogy ostoba és veszélyes vállalkozás magyarnak lenni. A magyar ember nem megy semmire, ráadásul a szomszéd népek és a

világ hatalmasságai részéről állandó életveszélynek van kitéve. De, ha netán magyar létére mégis vinné valamire....., akkor mérget lehet rá venni, hogy a többi magyar fogja megfojtani, vagy sárba taposni.”

A gazdasági nehézségek és a tudatzavar egyaránt úzi az elcsatolt területek magyarjait Magyarországra, meg szerte a nagyvilágba. Mindig azokból a nemzetrészekből távoznak, ahol leginkább megnehezülnek az életfeltételek és akad rás az elmenekülésre. Az elmúlt évtizedben a háborúzó Délvidék meg az elszegényedett Kárpátalja, előtte a Ceausescu veszélyeztette Erdély, korábban a 68-as megszállást elszenvedő Csehszlovákia magyarjai alkották a magyar emigráció folyamatos utánpótlását. A tömeges megtorlások, a ki-be telepítések és menekülések következtében az értékrend és azonosságtudat megbomlása, a lelki zavarok, a veszélyeztetettség hatására a Kárpát-medencében is megnövekedtek nemzetünk asszimiláció okozta veszteségei.

Ahogy Nagy Margit elnök asszony a bevezetőjében elmondta: „**1948**-ban Vajdaságban 428 750 magyar élt, ami lakosság 26,13%-át jelentette.

2001-ben Szerbiában már csak 293 299 magyar élt (Ebből a Vajdaságban 290 207, ami a tartomány összlakosságának 14,3%). Megdöbbentő adat az, hogy amíg 1918-ban Délvidéken 700 magyar iskola működött, ma mindössze 83 iskola 35 kihelyezett tagozatán folyik magyar nyelvű oktatás az általános iskolákban, és a magyar középiskolások 87 %-a tanul magyarul 27 középiskolában. Ebből kettő magyar nyelvű, a többi vegyes tannyelvű. Évtizede sikertelenül folyik a küzdelem a magyar tannyelvű egyetem létrehozásáért is.

A kilencvenes évek nagy reményei és nekibuzdulása után egy évtizeddel – immár az Európai Unió tagországaként – megállapíthatjuk, hogy a szovjet birodalom összeomlását és a rendszerváltásokat követően, sajnos nem sokat javult a határon túli magyarok helyzete. (Igaz, a határon belülieké sem.) Pedig politikai jogaik szélesedtek, saját pártjaik megalakultak és három szomszédos országban parlamenti, sőt kormányzati szerephez is jutottak. A magyar kormány feléjük irányuló támogatása is meghatványozódott, megszületett a „státustörvény” és a magyar igazolvány. Létrehoztuk és a külhoni magyarság szolgálatában másfél évtizeden át működött a Határon Túli Magyarok Hivatala, a Teleki Intézet, az Illyés Közalapítvány, az Új Kézfogás és az Apáczai Közalapítvány, a Segítő Jobb Alapítvány. Ezeket és a nemzetpolitika egyeztető szervét, a MÁÉRT-et a kettős állampolgárság ügyében tartott sorsfordító 2004. december 5-i kudarcos népszavazást követően a nemzetrontó liberálbolsevik kormány fölszámolta, illetve felemás módon, csökkentett pénzügyi bázissal összevont a Szülőföldünk Közalapítványba. Működik még a Duna TV, és néhány más, a határon túl élő magyarokat szolgáló intézmény, elég nagy ellenszélben. Az elcsatolt nemzetrészek szolgálatában úgy ahogy működnek már a szomszédos országokban magyar tannyelvű felsőoktatási intézmények, egyetemek is. A magyar kisebbségek európai és világpolitikai támogatottsága azonban keveset változott, helyzetük bizonytalan: inkább a politikai széljárástól függ, mint a törvényektől. Nem valósíthatták meg autonómia törekvéseiket, hosszas harcok árán, elvesztett közösségi javaik töredékét kapták csak vissza mindmáig. Az egyházak támogatása nélkül a civil társadalom és a magyar kultúra elszorodna. Így is csak igen szerény mértékben szervezhetnék újjá oktatási-kulturális intézményrendszerüket, a hivatalos ügyek intézésében és a közéletben nem,

vagy alig használhatják anyanyelvüket, nem érezhetik magukat igazán otthon szülőföldjükön. Annak ellenére, hogy az elmúlt évtized összességében pozitív folyamatokat indított el, ami a kollektív tudat erősödése és letisztulása irányába mutat, az igényektől messze marad a valóság ezért érezzük úgy, hogy Trianon kényszerzubbonyában sorvadunk tovább, csökken életerőnk, s erősen fogyatkozunk határon belül és határon túl, főként a nyugati magyar diaszpórában, ahol már a kettős állampolgárság sem segít. A nemzettudat erősödésének és letisztulásának ma már nem annyira külső, hanem elsősorban belső akadályai vannak. Utalnék itt a magyar közélet áldatlan vitáira, a nemzeti irányultságú közintézmények és a keresztény egyházak elleni elvakult támadásokra, a határon túli magyar-magyar harcokra, a diaszpóra szétzilálódására. Az 1929-ben alakult és 1993-ban újjászervezett Magyarok Világszövetsége parlamenti támogatásának 2000-ben történt megvonása és fokozódó válsága is jól illusztrálja a magyar szellemi élet, a civil társadalom és a kormány tehetetlenségét a világ magyarságának szolidaritását, kulturális-érdekképviseleti szerepét szolgáló intézménnyel kapcsolatban, amelynek öt éven át, 1999-ig főtítkára voltam. E többre hivatott szervezet sorsa, perifériára sodródása a harmadik évezredben a magyar nemzeti szolidaritás megcsúfolása. Szégyellnivaló.

Hasonló szégyennel éltem át 1994-ben a „*Kommunikáció egy jobb világért*” című Világkiállítás lemondását, csakúgy mint 2003-ban, akkori munkahelyem, az állami tulajdonú, a nyereséges Nemzeti Tankönyvkiadó privatizációjának megszavazását.. Mindkettő ellen erőteljesen tiltakoztam, de hiába. Az EXPO nagy lökést adott volna az információs társadalomhoz való fölzárkózásunkhoz és az „országimázs” erősítéséhez, a hazai turizmus, sőt a hungarológia, ezen belül a magyar, mint idegen nyelv oktatásának fejlesztéséhez is. Kishitűségből nem valósulhatott meg, és emiatt veszteségek értek bennünket mindenféle szempontból, de főleg a magyar felsőoktatásnak származott belőle felmérhetetlen kára. Az akkori rektorokkal együtt ugyanis előzetes tárgyalást kezdtünk a potenciális kiállítókkal, akik 45 milliárd Ft értékű támogatást helyeztek kilátásba, oly módon, hogy az Expóra épülő egyetemi campus kapta volna meg térítésmentesen, adományként a nemzeti pavilonokat, sőt a kiállítási tárgyak jórészét is. Személyes tapasztalataim is a nemzeti intézmények tudatos leépítéséről, veszélyeztetettségéről szólnak, noha az ellenkezőjére lenne szükség a magyar szabadság és a nemzet biztonsága érdekében. Hazánkban is igazak Franklin Benjamin szavai:

„Nincs biztonságban egy demokráciának a szabadsága, ha polgárai eltűrik, hogy akkorára nőhessen a magánhatalom, hogy erősebb legyen, mint maga a demokratikus állam. A kormányzati hatalom birtoklása egyetlen személy, csoport, vagy bármely ellenőrzést gyakorló magánhatalom által - lényegében fasizmus.” >/ *Franklin

JÖVŐNK ÉS LEHETŐSÉGEINK AZ EURÓPAI UNIÓBAN

kishitűek,

kicsinyhitűek...

jólétünknel.” / Teleki Pál /

Az Európai Unió csatlakozás rendkívüli kihívást jelent a magyar nemzet számára. Egyrészt arra készíti, hogy tudását, közösségei szolidaritását és maradék erőit mozgósítva, erősítse nemzeti integrációját és érdekérvényesítését az Unió keretében, másrészt azt a veszélyt is hordozza, hogy kellő összefogás és energia híján a gazdaságilag amúgy is gyenge magyar társadalom kohéziója csökken, önfeladó magatartása a globalizációval erősödő asszimilációs folyamatokat erősíti. Ha nem vigyázunk, a média által befolyásolt tömegtársadalom elnyomja az értékekre és saját

„Nincsenek kis nemzetek, csak

nincsenek kis emberek, csak

Becsületünk előbbrevaló a

tradíciókra épülő kisközösségek vitalitását, a konzumidiotizmus és a szellemi-kulturális nihil felé sodorja a nemzet zömét. Ez azonban nemcsak bennünket érint, hanem tágabb hazánkat Európát, sőt az egész világot, amely ma erkölcsi válsággal küszködik. A Kárpát-medence magyarságának zöme immár velünk együtt az EU állampolgára is. A Délvidéken és Kárpátalján élő mintegy félmilliónyi magyar nemzetrész, azonban kirekedt ebből az integrációból, tehát az ő esetükben erősebbé kell tenni a nemzeti együvértartozás szálait. Ebben a helyzetben kellene tudatosítanunk Babitsnak a magyar jellemről 1939-ben írott tanítását, amelyből csak pár mondatot idézek. *„Nemzet vagyunk, a szó régi, szellemi, jogi, erkölcsi értelmében; nem pedig faj a tülekedő fajok között, se nem valami kicsiny erőlködés a nagy erők félelmes csataterén. Csak nem akarunk ilyenné válni? Meg kell maradnunk nemzetnek, léleknek, szabadnak, nemesnek, alkotónak, keleti nyugalomban, mely mindenkivel dacol, szellemi erőben, mely senkinél sem érzi hátrább magát. Nem átváltozásra, magunkból való kikelésre van szükségünk. Inkább magunkhoz való visszatérésre. Magunkbaszállásra.”*

E szellemség jegyében a nemzeti intézmények, a magyar nyelvoktatás és a kultúra hazai és külföldi bázisainak megerősítésével, az új kommunikációs lehetőségek felhasználásával kell fokoznunk a nemzeti kohéziót, csökkentenünk szétszórásunk hátrányait, különben fokozatosan beolvadunk a világ félszáz országának népi kohójában.

„Az önismeret és körülményismeret minden változtatás és változtathatóság legfontosabb alapja” vallotta Széchenyi. A nemzetismeretet a nemzetneveléssel kell összekötni, főleg az iskolákban és a közéletben, hogy nemzetfenntartó képességünk és szolidaritásunk tudatossá váljon. A határon túli magyarok problémáinak megértése és átélése egy virulens európai közegben hozzájárul a hazai toleranciaszint emelkedéséhez, a hasonló helyzetben lévő kisebbségek problémáinak empatikusabb kezeléséhez. A magyar kisebbségek autonómia törekvései az EU országok gyakorlatát tekintve reménykeltőek. A hazai cigányság integrációs törekvése is, hiszen helyzetük javítása összeurópai ügyé vált, s főként szociális szempontból sürgető feladat, hiszen társadalmi integrációjuk folyamatát a munkanélküliséggel együttjáró tömeges elszegényedés akadályozza. A roma etnizálódás, (a cigányok kétharmada magyar anyanyelvű, egynegyedük pedig román nyelvű!) ma még szűk réteget érint, amely kevésbé hat a problémák megoldására, de ha nem tudunk javítani a helyzeten, a konfliktusokat élezheti.

A nemzetstratégia és az aktuálpolitika összemosása és egymásba fojtása súlyos veszély. A tudományos kutatást ellehetetleníti, a nemzeti intézményeket és a kultúrpolitikát tönkreteszi, ha aktuálpolitikai szándékoknak rendelnek alá nemzedékekre kiható programokat. A *„Hiába fűrösztöd önmagadban, csak másban moshatod meg arcodat”* jegyében azonban rendkívül fontosnak tartom az összehasonlító identitás-vizsgálatokat, a nemzetstratégia több műhelyben, európai összefüggésekben történő kimunkálását. Főként azt, hogy a kutatások kiütkereső megoldásait minél szélesebb körben ismerjék és vitassák meg, s az arra hivatott köztisztviselők és politikusok törvényalkotó munkájuk, döntéseik, intézkedéseik során hasznosítsák.

A szórványban élők magyar identitásának erősítése és nyelvi-kulturális kötődésük javítása érdekében alkottuk meg szerzőtársaimmal: Alföldy Jenővel, Hámori Péterrel és Kiss Gy. Csabával együtt a „Haza, a magasban” magyar nemzetismereti tankönyvet, amely ma immár a Bethlen Gábor Alapítvány gondozásában a www.nemzetismeret.hu honlapon, ősztől részben angolul is elérhető. A könyv és a honlap törzsanyagában a magyarságismeret ún. nemzeti minimumát igyekeztünk a mai tudásunk alapján fölvezetni és oktathatóvá tenni. Nem véletlen, hogy a legnagyobb örömmel e keresztény-nemzeti szellemiségű tankönyvet a nemzetnevelés legfontosabb és legnagyobb szervezetében a cserkészletben fogadták és használják, főleg a KMCSSZ tagjai. A honlap folyamatos fejlesztésével, interaktívvá tételével, anyagának angol nyelvű adaptációjával, az asszimilálódó külföldi nemzettársak kettős kötődésének serkentésével szeretnénk hozzájárulni a történelmi sebek gyógyulásához, a magyar szolidaritás újraélesztéséhez, a nemzetmodell „karbantartásához”. Ily módon is elő kívánjuk segíteni, hogy a jelenlegi nemzetkép-töredékek – az EU csatlakozást követő években – európai kontextusban formálódjanak egységesebb, korszerű nemzettudattá, hogy ma is biztatóan hangozzanak a költő 1956-ban írt sorai:

***Emeld föl fejedet büszke nép! / Viselted a világ szégyenét!
Emelkedj magasba kis haza, / Te, az elnyomatás iszonya!*** ***Emeld
föl szívedet, nemzetem: / Lángoljon a világegyetem!"***
Juhász Ferenc: Himnusz-töredék

Végül néhány kutatásra és összehasonlító elemzésre javasolt témakört ismertetek: ***A
nemzeteszmé pozitív tartalmainak, szocializációs előnyeinek, mozgósító erejének megóvása,
hasznosítási útjai, tapasztalatai az EU- n belül***

- *A nemzettudat jogi védelmének lehetőségei. A nemzettudat védelmének társadalmi formái (pl. A helyes történelemtudat kialakítása Európában – különös tekintettel a XX. század történelmére).*
- *A magyar közösségek nemzeti autonómiája és a magyar állampolgárság kiterjesztése a magyar nemzet zömét integráló Európában. A határokon átnyúló nemzeti szervezetek, autonómia- megoldások az EU-ban.*
- *Az összehangolt nemzeti érdekérvényesítés lehetőségei, a parlamenti képviselet és a kormányzati szerep kérdésköre.*
- *A magyar állampolgárság kiterjesztésének nemzetpolitikai jelentősége főként az EU-n kívül rekedt nemzetrészek integrálására szempontjából. (Az Európai Unió korábbi 15 tagállama közül 11 ismeri el és valósítja meg a kettős állampolgárság intézményét.)*
- *A területi alapon szerveződő felsőház, amelyben a hazai nemzetiségek és a Kárpát-medence magyar közösségei is képviseltethetik magukat.*
- *Az etnikai-nemzeti szórványok gazdasági, kulturális és politikai jelentősége a globalizmus körülményei között (kínai, zsidó, lengyel, görög és horvát példákkal). A magyar diaszpóra nemzetgazdasági, kulturális és nemzetpolitikai jelentősége és aktivizálásának potenciális útjai: az eddigi eredmények, mulasztások, illetve a jövő lehetőségek tükrében.*
- *A történelmi magyar alkotmány és a magyar alkotmányos folytonosság jelentősége. Európa-paradigmák és az EU-alkotmányozás fő irányai. A nemzeti alkotmányok változó funkciói az integrálódó Európában.*
- *Családpolitika, migráció az EU-n belül és az EU irányába - Magyarország mint cél-ország és mint az agy-elszívás alanya. Az áru és a tőke imperialista áramlása az EU-n belül az uniós agrárpolitika példáján.*

- *Az egészségügy-népjólét problémaköre, különös tekintettel a gyógyításra.*
- *Nemzeti tanügy: oktatási trendek a világban és az EU-ban. A magyar tanügy jövőben hasznosítható történeti tanulságai. Anyanyelvű oktatás fejlesztési lehetőségei a Kárpát-medencében. A bolognai folyamat hatása a magyar felsőoktatásra: határon innen és túl*
- *A parlamenti demokrácia tartalmi kiürülésének veszélyei (médiokrácia, a kétpártrendszer csapdája, az adósság-csapda).*
- *Az angol-amerikai katonai kvázi-egyeduralom jelentősége és hatása.*
- *A kultúra "piacosítása" és a pénz hatalom szerepe az angol-amerikai kultúr-dömpingben, a médiahatalom térhódításában.*
- *A „külső” (állam-) határok eltűnése, a régiók és a „belső” öntudati határok erősödésének dialektikája.*
- *A magyar, a környező és a rokon népek nemzettudatának alakulása történeti összehasonlításban – és fejlődési tendenciái az EU-ban.*
- *A nemzetpolitikát támogató intézmények és struktúrák utóbbi években tapasztalt rombolásának hatása, következménye a Kárpát-medencében*
- *Nemzeti intézmények, a nemzetszolgálatot vállaló civil szervezetek és az egyházak szerepe, lehetőségei a nemzetstratégia formálásában.*

Budapest, 2007. június 30.

Bakos István